

Szecsó Károly

Emlékezés dr. Ludányi Máriára (1945–2014)

Dr. Ludányi Mária főiskolai tanár, irodalomtörténész 1945. december 12-én született Egerben. Édesapja, dr. Ludányi Béla (1913–1969) sebész, szülész-nőgyógyász onkológus kórházi főorvos, a Heves megyei Onkológiai Gondozó megszervezője. Édesanyja, Babochay Gabriella (1915–1991) két gyermeket nevelt fel. Idősebb lánya, Gabriella (1941–) művészettörténész.

Ludányi Mária az általános iskola elvégzése után, 1964-ben érettségizett az egri Gárdonyi Géza Gimnáziumban. Kitűnő rajztehetsége kivételes matematikai érzékkel párosult, így felvételt nyert az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem Építészmérnöki Karára. Miután egyre jobban vonzódott az irodalomhoz rájött, hogy nem a mérnöki pálya való neki.

Beiratkozott az egri főiskolára, ahol 1971 júniusában magyar–rajz szakos általános iskolai tanári oklevelet szerzett. A diploma kézhezvétele után a Megyei Könyvtár dolgozója lett. Innen került 1974-ben pályázat útján a tanárképző főiskola Irodalomtudományi Tanszékére Klaniczay Tibor akadémikus javaslatára, aki felismerte tehetségét s a régi magyar irodalom iránti rajongását. Mint főiskolai tanársegéd, beiratkozott az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar magyar nyelv és irodalom szakra, ahol középiskolai tanári oklevelet szerzett.

Egerben ő volt a régi magyar irodalomtörténet klasszikus oktatója, mivel elődei más irodalomtudományi ágazatokkal is foglalkoztak. 1980-ban adjunktussá léptették elő, majd 1991-ben docenssé nevezték ki. Főiskolai tanári éve alatt kezdetektől a régi magyar irodalmat oktatta, illetve vezetett e tárgykörből szemináriumokat. Ezen kívül előadásokat tartott a keresztény régiség, a középkori kultúra tárgyköréből, s hallgatóival textológiai kérdésekkel is foglalkozott. Szaktárgyait magas színvonalon, tudományos felkészültséggel oktatta, előadásai logikusak, szerkezetileg átgondoltak voltak, s tanítványait önálló gondolkodásra, vitakész-ségre nevelte.

Főbb kutatási területe volt a XVI–XVIII. századi magyar udvari dráma. Már könyvtárosként akadémiai ösztöndíjat kapott, s tagja lett a Magyar Irodalomtudományi Intézet Reneszánsz Kutatócsoportjának. A szervezet felolvasóülésén tartotta első előadását, 1973. június 13-án *Constantinus és Victoria* címmel, amely téma szinte élete végéig elkísérte. E témakörből szerzett kandidátusi fokozatot 1992-ben, s ekkor főiskolai tanári címet kapott. Disszertációjának címe: *Constantinus és Victoria egymáshoz való igaz szerelmükről írott comoedia (a magyar nyelvű udvari dráma születése)*. Rendkívül alapos munkájában kimutatta, hogy

az udvari dráma a XVII. század közepén készült Draskovich János udvarában. Feltehetően a Thurzó György nádor környezetében keletkezett dráma ismeretlen, nagy műveltségű szerzője neoplatonista, késő humanista szellemben dolgozta fel témáját. A kalandos szerelmi történet fő motívumait Heliodorosz *Ethiopika* című regényéből merítette, de lehetett közvetlen olasz forrása is. A dráma alapszövege Terentius, Plautus és Balassi Bálint hatását mutatta, s benne Petrarca három versének prózai fordítása található meg, amelyek a magyar irodalom első Petrarca-szonettfordításai, amelyet Ludányi publikált először. Szintén egyedülálló a drámában egy rövidebb szövegátvétel Leon Ebreo *Dialoghi d'amor* című művéből.

Ludányi tanárnő előadásai mindig igényesek, kiemelkedően magas színvonalúak voltak, s irodalomtudományi intézetbeli kollégái körében méltán sikert arattak. Egerben 1976. május 12-én a Magyar Tudományos Akadémia Balassi Bálint életművéről rendezett tudományos ülésén arról értekezett, hogy Balassi *Szép magyar komediájának* milyen volt a közvetlen hatása a hazai udvari dráma fejlődésére. 1979. január 17-én az Irodalomtudományi Intézet Reneszánsz Kutatócsoportjában tartotta meg a *Szerelem-kép alakulása a magyar irodalomban a XVI. század végén és a XVII. században* című előadását. Debrecenben 1988. szeptember 4-én a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Intézete és a Magyar Színházi Intézet rendezésében tartott konferencián *Az udvari színjáték és az iskoladráma* volt előadása témája.

1989. december 13-án az MTA irodalomtudományi Intézete által rendezett vitautülésen *Keresztény régiség-udvari szerelem* címen tartott előadást. 1991. május 14-én a Janus Pannonius Tudományegyetem rendezésében szervezett konferencián az udvari verses krónikáról beszélt. Ugyanez év október 25-én a Noszvajon megrendezett Országos Iskoladráma-konferencián *Egy XVIII. századi unitárius iskoladráma tündérmotívumát* elemezte. A Nemzetközi reneszánsz konferencián 1992. május 22-én hangzott el előadása az *Árgirus széphistória forrásáról* címmel.

Kutatómunkája legújabb eredményeit elsősorban az Irodalomtörténeti Közleményekben tette közzé. Ebben a rangos folyóiratban látott napvilágot 1974-ben első dolgozata, *Petrarca szonettjei egy XVIII. század eleji magyar drámában* címmel. Ludányi szerint az ismeretlen szerzőjű és feltételezhetően a XVII. század elején keletkezett dráma, a Constantinusnak és Victoriának egymáshoz való igaz szerelmükről írott Comoedia vizsgálata során a mű szövegében a petrarcai hatásokon (reminiszcenciákon) kívül két teljes és egy átdolgozott Petrarca-szonett magyar nyelvű prózai fordítását találta meg. „Tény, hogy e három fordítás bővíti a XVII. századi magyarországi Petrarca-hatás képét, s míg újabb adatok nem kerülnek elő, ezeket tekinthetjük az első magyar fordításoknak Petrarca nem latin, hanem már 'vulgáris' nyelvű, olasz költői műveiből” – állapította meg.

1979-ben jelent meg az ITK-ban a *Szerelem-kép alakulása a XVI. század végi és XVII. század eleji magyar irodalomban* címmel. Ezt a közleményét még ebben az évben kiadta az MTA Irodalomtudományi Intézete *Reneszánsz Füzetek* című sorozatának 40. számaként. Ludányi Mária szerint: „A magyar irodalmi szerelmek-kép változása az itt elemzettek alapján egészen beleilleszkedik az európai irodalom egészébe. Időeltolódással, egyéni színezettel, de nálunk is jelentkeznek azok az események, amelyek az európai késő reneszánsz szerelmi témájú irodalmában megtalálhatók. A változás folyamatának fontos állomása a Constantinus és Victoria, ami sajátosan szintetizálja a petrarkizmust (igaz, hogy megkésve) – és az ebrei neoplatonizmust a magyar sajátosságokkal. Ez a dráma szintetizáló művészetével reprezentálja a késő reneszánsz kor bomló világának a szerelmi témán belül kifejezhető jegyeit a magyar irodalomban” – foglalta össze mondanivalóját a szerző.

1981-ben került ki a sajtó alól *A Leucippe és Clitophon széphistória keletkezéséről* szóló írása, amely egy ismeretlen, késő humanista műveltségű szerző széphistóriája a XVI–XVII. század fordulójáról. Kimutatta, hogy a széphistóriának csak egyharmada maradt fenn (két töredéke: Kassa, 1620 körül; Lőcse, 1631–32.). A história teljes címét Batthyány Ádám 1651-ből származó könyvjegyzéke őrizte meg. Forrása Achilleusz Tatos kalandos, szerelmi tárgyú görög regényének latin prózai fordítása volt. A széphistória történetét Balassi Bálint is említette *Mire most barátom...* című költeményében. Magyar szövege Ludányi szerint Petki János 1610-ben szerzett Cupido-versével mutat egyező vonásokat. „Ez a rokon motívum, ami a széphistóriában csak egy rövid betoldás, Petkinél tudós igénnyel formálódik verssé. Bár e közleményben ismertetett adatok nem döntik el a szerzőség kérdését, a további kutatás számára kiindulópontként szolgálhat az a tény, hogy a legkorábbi lőcsei nyomtatvány előtt 1610-ben már ismert volt Leucippe és Clitophon széphistóriája az erdélyi főnemesi tudós körökben.”

Az egri főiskola tudós tanára Balassi Bálint *Szép magyar komédiájának* közvetlen hatását is megvizsgálta a hazai udvari dráma fejlődésére. Szerinte első nagy reneszánsz költőnk „jelentőségének összegezésénél nem elhanyagolható szempont a közvetlen irodalomalapító hatásértékelése. Ez a vizsgálat a költő lírájára vonatkoztatva több tanulmányban meg is történt, a *Szép magyar komédia* utóéletének kutatásával azonban mindmáig adós maradt az irodalomtörténet-írás. A hazai udvari dráma tisztázatlan fejlődéstörténete felveti a következő lényeges kérdést: hatott-e Balassi *Szép magyar komédiája* szerelmi drámáinkra. Megvalósult-e az ajánlásban megfogalmazott gondolat: 'Akaram azért ez Commedia szerzest új forma gianant elő uenni, hogyha az odben ualo Ifiak az idekiualokat, az uers szerzesben nem csak köuettik, hanem sokal inkább meg is előzottek, eben se maradtanak ell az ide ualaoktul, sött indokolnanak el útannak, egy 'n reszemre penigh ezt sem banom, ha azt is mint az uers szerzest el uezsik, tölem...’”

Ludányi úgy gondolja, hogy Balassi *Szép magyar komédiájának* jelentősége az udvari dráma fejlődésében sokkal nagyobb, mint hittük. „Mindegyik megmaradt emlékünkre közvetlenül hatott, erőteljesen befolyásolta e műfaj magyarországi életét. Az összkép azt mutatja, hogy XVII. századi szerelmes drámáink egy szerves, speciális belső fejlődés eredményei, és a külföldi hatás mellett párhuzamosan, de azzal egyenrangúan, Balassi drámája volt a követendő példakép. Természetesen ez a fejlődés nem olyan nagymértékű, mint a lírában, és hamar vége szakad, nem beszélhetünk drámafolyamról, csak patakról, de ez is nagyban gazdagította irodalmunk színeit” – foglalta össze mondanivalójának lényegét.

A noszvaji drámakonferencián 1993-ban tartott előadása a *Tündéres játék* címmel hangzott el. A kolozsvári Unitárius Kollégiumban a XVIII. század végén előadott *Tündéres játékot* záró darabnak ítélte. Szerinte „Az iskolai színjátszásban már nemsokára megjelenik az Árkádia-költészet hatása (a Iaszon drámában színre lépő két pásztor alakját minden anakronizmusuk ellenére már ilyen hatásnak vélem), és a hivatásos színjátszás tündérvilága is megjelenik Kolozsvárott. A Tündéres játéknak van egy erős komikus felhangja, ez azonban még hagyományos deákhumor. Az egyre szélesebb körben terjedő komikus bécsi Zauberposse tündérei majd Csokonainál szállnak a magyar iskolába, János pap országából Karnyóné házába. A Tündéres játék tündére még hagyományosan Gyöngyösié” – állapította meg.

Ludányi Mária középkori motívumokat fedezett fel Gergei Albert (Gyergyai Albert) széphistóriájában, amelynek szövege nem maradt fenn a XVII. századból. E korból való meglétéről csak közvetett, de bizonyító értékű adatok nem állnak az irodalomtörténészek rendelkezésére. Ludányi a témával kapcsolatos mondanivalóját négy pontban fejtette ki. Már közleménye elején megállapította, hogy dolgozata „egy nagyobb terjedelmű tanulmány része, tulajdonképpen kutatási módszerem illusztrációjának tekinthető”. Először azt vizsgálta meg, hogy mi a viszonya az *Árgirus história* szövegének forrásához. Itt három alkérdést fejtett ki: 1. Ellentmondás. a) a fordító önálló megjegyzése a főszöveg között. b) ellentmondás a történet logikája és a szóhasználat között. 2. Homályosság. 3. Tükörfordítás. Dolgozatának második részegységében a széphistóriában található keresztény szimbólumokat tárta fel, majd a középkori lovagi etika és az *Árgirus história* kapcsolatát elemezte.

A régi magyar irodalommal kapcsolatos munkásságának utolsó darabja A „*Supra aggnő*” forrásvidéke című dolgozata, amely mesterének, Klaniczay Tibornak (1923–1992) tiszteletére 1994-ben kiadott emlékkötetben látott napvilágot. A szerző abból indult ki, hogy a „*Supra aggnő*” kezdetű nyelvemlékünk címe a szakirodalomban elfogadott Körmöcbányai táncszó. Véleménye szerint: „Jelöli a szöveg írásának helyét és műfaját, ez utóbbi esetében azonban sok a kérdőjel.”

Elemzései eredményeként megállapította: „Mindezek alapján a 'Supra agnő'-t én egy olyan 'makaronikus' szövegnek tartom, ahol a leíró (s egyben valószínűleg a szerző) külső strófaformát imitálva jegyzi le egy Neidhart von Reuenthal típusú német dal első strófájának szabad fordítását. A vers fordítója nem magyar anyanyelvű, de jól ismerte a magyar élőbeszédet és az általunk nem ismert akkori magyar táncéneket. Mindezen véleményem sajnós nem járul hozzá a magyar virágének-szerelemének kérdéséhez, mert bár az őstípus megalkotója lovagköltő, igazi Minnesänger volt, ez a szövegemlékünk mégis Körmöcbánya német polgárainak környezetéből került elő.”

Ludányi tanulmányai között meg kell még említeni a művelődés-, illetve könyvtártörténeti vonatkozásúakat is, így Szegeden 1990-ben a *Collectanea Tiburtianae* tanulmánykötetben megjelent *Könyvtárrendezés Thurzó György nádor udvarában 1611-ben*”, illetve *A Szép magyar komédia németújvári példányáról* írt munkáit.

A régi magyar irodalom témaköréből számos szócikket írt az Akadémiai Kiadó *Új Magyar Irodalmi Lexikon*, valamint a Balassi Kiadó *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon* köteteibe.

Kandidátusi disszertációja kibővített változata *A magyar nyelvű udvari dráma születése*, valamint *Szórakoztató funkciójú műnemek a magyar főúri udvarokban. Epika és dráma a XV–XVII. században* című monográfiája sajnós csak töredékesen, kéziratban maradt fenn.

Ludányi Máriát kutatómunkájában nagymértékben segítette nyelvismerete (latin, olasz, német, orosz). Bár sokat betegeskedett, és látása gyengülése nagymértékben gátolta munkáját, ennek ellenére nem zárkózott el a tudományos közélettől. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének, a Miskolci Akadémiai Bizottság Irodalomtudományi Szakbizottságának, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaságnak, a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Alapítványának és az Egri Gárdonyi Géza Társaságnak.

Dr. Ludányi Mária 2010-ben vonult nyugállományba. Saját családja – talán állandó betegeskedése miatt – nem volt, özvegy édesanyja és testvére családja jelentették számára az otthon. Egerben hunyt el 2014. március 13-án. Földi maradványait a Fájdalmas Szűzről elnevezett (Hatvani) temetőben helyezték örök nyugalomra.

Azok közé a szerény tudósok közé tartozott, akit életében nem méltányoltak tehetségéhez méltón. Tudása, szeretetre méltó lénye, emberi erényei révén többre hivatott, de magányos kutatói alkata, szemérmessége megakadályozta abban, hogy igazán megmutassa önmagát. Keveseket engedett magához közel. Hálás vagyok a sorsnak, hogy én talán ezek egyike lehettem!

Ludányi Mária az Eszterházy Károly Főiskola kiváló tanára messzemenőig érdemes az utókor hálájára, s emléke méltó a megőrzésre!